

Povodom 70. godišnjice smrti šejha Allama Muhammeda Ikbala i osnutka Iqbal studija na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu

predsjednički govor muhammeda ikbala*

**Održan na godišnjem zasjedanju
Sveindijske muslimanske lige,
koje je održano u Allahabadu 1930.**

28. augusta ove godine na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu je svečano otvorena Iqbalova katedra, a u povodu 70. godišnjice od smrti zbilja jednog od najvećih muslimanskih filozofa i pjesnika muslimanskog svijeta u prvoj polovici 20. stoljeća. Budući da je riječ o jamačno jednom od najsnažnijih zagovornika i promicatelja obnove i pluralizacije muslimanskog modela mišljenja, Redakcija *Glasnika* donosi njegov "Predsjednički govor" održan prije ravno 78 godina, gdje znakovito dolazi do preklapanja mnogih nedoumica i dilema s kojima se susreće i naš narod u BiH danas. Konačno, u nastojanju da u teritorijalnoj ontologiji identiteta bh. prostor bude pripravan za razdoblje globalizacije u kojemu se nalazimo, zbilja nema doličnijeg predstavnika od samog šejha Allama Muhammeda Ikbala i njegovog opusa u promicanju filozofskog i religijskog pluralizma.

Gospodo,

duboko sam vam zahvalan što ste mi iskazali čast pozivajući me da predsjedavam savjetovanjima Sveindijske muslimanske lige u jednom od najkritičnijih trenutaka u historiji muslimanske

* Naslov izvornika: Khurram Ali Shafique, *IQBAL: AN ILLUSTRATED BIOGRAPHY*, Iqbal Academy Pakistan, juni 2006., str. 135-148.

političke misli i aktivnosti u Indiji.¹ Ne sumnjam da u ovoj velikoj skupštini sjede ljudi čije je političko iskustvo veće od mojeg, i za čije poznavanje stvari imam najviše poštovanje. Dakle, s moje strane će biti drsko da tvrdim da vodim skupštinu takovrsnih ljudi u političkim odlukama na koje su pozivaju da ih donesu danas. *Ne vodim nijednu partiju, ne slijedim nijednog lidera.* Najbolji dio svojeg života posvetio sam pažljivom proučavanju islama, njegovog zakona, politike, kulture, historije i književnosti. Ovaj stalni dosluh sa duhom islama, kako se on raskriva u vremenu, dao mi je, smatram, određenu vrstu uvida u njegov značaj kao svjetske činjenice.² U svjetlu ovoga uvida, ma kakva da je njegova vrijednost, dok pretpostavljamo da su indijski muslimani određeni da ostanu vjerni duhu islama, predlažem, ne da vas vodim u vašim odlukama, već da pokušam skromniju zadaću jasnog vam iznošenja i posvješćivanja glavnog principa koji bi, prema mojemu mišljenju, trebao odrediti opći karakter ovih odluka.

Islam i nacionalizam

Ne može se zanijekati da je islam, posmatran kao etički ideal uz određenu vrstu politike³ – pomoću kojeg izraza ja označavam društvenu strukturu – bio glavni formativni činilac u životnoj historiji indijskih muslimana. On je opskrbio te temeljne emocije i lojalnosti koje su postupno ujedinile raštrkane pojedince i grupacije, i konačno ih transformirao u dobro definiran narod koji posjeduje svoju vlastitu moralnu svijest. Zbilja, nije pretjerivanje kazati da je Indija možda jedina zemlja u svijetu gdje je islam,

¹ Ovo je bio kritični trenutak budući da su nove ustavne reforme bile u nastajanju i vjerojatno trebale finalizirati podjelu vlasti u zemlji na duže vrijeme. Muslimansko vodstvo nije postojalo i hinduska većina je nepopustljivo odbacivala kulturološki identitet muslimanske zajednice.

² Očito ovo proizlazi iz njegovog dugotrajnog uvjerenja da neki ideali islama dosad nisu otkriveni. U *Javidnami*, koja je napisana otprilike u isto vrijeme, Jamaluddin Afghani predstavlja se da interpretira Kur'an kao izvor alternativnih svjetova, od kojih se svaki može pokupiti i materijalizirati.

Fraza "svjetska činjenica" jeste očito ukorijenjena u ideji da islam nije bio monopol jedne zajednice: čak i nemusliman s prodornim uvidom može dosegnuti principe koji su velikodušno otkriveni muslimanima kroz Kur'an.

³ "Islam as a Moral and Political Ideal" ("Islam kao moral i politički ideal") bio je naslov predavanja koje je održao 1909., i omiljena fraza ponovo će se pojaviti ispod. "Snažna volja u snažnom tijelu" opisana je u ovom predavanju kao moralni ideal islama, dok je demokracija bila politički ideal, ona koja počiva na supremaciji Božijeg zakona i jednakosti svih ljudskih bića.

kao snaga oblikovanja naroda, ponajbolje djelovao. U Indiji, kao bilo gdje drugdje, struktura islama kao društva ima gotovo u cijelosti zahvaliti djelovanju islama kao kulture koja je inspirirana specifičnim etičkim idealom. Ono što namjeravam kazati jeste da je muslimansko društvo, sa svojom izvanrednom homogenošću i unutarnjim jedinstvom,⁴ izraslo da bude ono što jeste, pod pritiskom zakona i institucija koje su povezane s islamskom kulturom. Međutim, ideje koje su uspostavile slobodno europsko političko mišljenje sada su rapidno promijenile izgled sadašnje generacije muslimana unutar i izvan Indije. Naši su mladi ljudi, koji su inspirirani takovrsnim idejama, revni da ih vide kao životne snage u svojim vlastitim zemljama, bez bilo kakve kritičke procjene činjenica koje su odredile njihov razvitak u Europi. U Europi kršćanstvo je shvaćeno kao čisto monaški poredak koji je postepeno razvijen u golemu crkvenu organizaciju. Lutherov protest⁵ bio je usmjeren protiv crkvene organizacije, ne protiv bilo kojeg političkog sustava sekularne prirode, zbog očitog razloga što nije postojala takva politika povezana s kršćanstvom. A Luther je bio savršeno opravdan u podizanju pobune protiv ove organizacije; iako on, osobno mislim, nije uvidio da će u naročitim uvjetima koji su postignuti u Europi njegova pobuna naposljetku označiti cjelokupno istisnuće Isusove univerzalne etike kroz rast pluralnosti nacionalnih i, otuda, užih sustava etike. Stoga je posljedica intelektualnog pokreta koji su inicirali ljudi kao što su Rousseau⁶ i Luther bila raskid jednog u uzajamno neprilagođeno mnoštvo, transformiranje ljudskog u nacionalni nazor, koji zahtijeva realističnije utemeljenje, kao što je pojam zemlje, te pronalaženje izraza kroz različite sustave društvenog poretka koji je razvijan po nacionalnim linijama, tj. linijama koje priznaju teritoriju kao jedini princip političke solidarnosti. Ukoliko započnete s koncepcijom religije kao potpune onostranosti, onda je ono što se desilo kršćanstvu u Europi savršeno

⁴ “Istaknuta homogenost” i “unutarnje jedinstvo” muslimanske zajednice pokazivači su za Ikbalovu percepciju zajednice kao ega.

⁵ Martin Luther (1483.-1546.), njemački svećenik koji je utemeljio protestantizam podrivajući apsolutni autoritet crkve.

⁶ Jean Jacques Rousseau (1712.-1788.), francuski filozof i jedan od onih koji je inspirirao Francusku revoluciju. Njegova rasprava Društveni ugovor otvara se poznatim retkom: “Ljudi su rođeni slobodni, ali su posvuda u lancima.”

prirodno. Univerzalna Isusova etika istisnuta je nacionalnim sustavima etike i društvenog poretka. Zaključak do kojeg je Europa došla jeste taj da je religija privatna stvar pojedinca, te da nema ništa s onim što se naziva čovjekovim svjetovnim životom. Islam ne razdvaja čovjekovo jedinstvo na nespojivu dualnost duha i materije.⁷ U islamu su Bog i univerzum, duh i materija, crkva i država organski povezani jedno s drugim. Čovjek nije stanovnik profanog svijeta koji treba da se odrekne zanimanja za svijet duha koji je situiran nekamo drugdje. Za islam je materija duh koji shvata samog sebe u prostoru i vremenu.⁸ Europa je nekritički prihvatila dvojnost duha i materije vjerojatno iz manihejskog⁹ mišljenja. Njezini najbolji mislitelji zazbiljavaju ovu početnu pogrešku sve do danas, međutim njezini državnici prisiljavaju svijet da je prihvate kao neupitnu dogmu. Potom, ovo je pogrešno odvajanje duhovnog i temporalnog, ono koje je ponajvećma utjecalo na europsku religijsku i političku misao, te praktično imalo za rezultat posvemašnje isključenje kršćanstva iz života europskih država. Rezultat je niz uzajamno loše usklađenih država kojima dominiraju interesi, ne ljudski, već nacionalni. I ove uzajamno loše usklađene države, nakon gaženja moralnih i religijskih uvjerenja kršćanstva, do danas osjećaju potrebu za ujedinjenom Europom, tj. potrebu za jedinstvom koju im je kršćanska crkvena organizacija dala, ali koju su, umjesto rekonstruiranja svjetla Kristove vizije o ljudskom bratstvu, smatrali prikladnim da je unište pod inspiracijom Luthera. Međutim, Luther u svijetu islama jeste nemoguć fenomen, jer ovdje ne postoji crkvena organizacija,¹⁰

⁷ Zamisao pronalazi svoj najbolji izraz kroz imaginarnu civilizaciju na Marsu, koja je predočena u *Javidnami*. Tiranija, tlačenje i siromaštvo nepoznati su u tom svijetu gdje su ljudi sposobni da imaju iskustvo materije i duha kao jedno.

⁸ Sličan koncept bio je pripisan Al-Jiliju u Ikbalovom prvom istraživačkom radu prije trideset godina. Tamo je univerzum opisan kao kristalizirana Božija misao. U kasnijoj *Obnovi vjerske misli u islamu* (1930./1934.) Ikbal je definirao prirodu tek kao “prolazni trenutak u Božijem životu... ona je Božijem Sopstvu ono što je karakter ljudskom sopstvu. U slikovitoj kur’anskoj frazi ona je Allahov poredak”.

⁹ Misao perzijskog heretika Manija (215.-277.) Ikbal je raspravljao opsežno u *Razvoju metafizike u Perziji* (1908.): “Mani je bio prvi koji će se usuditi da sugerira da univerzum ima zahvaliti aktivnosti Đavla, te da je stoga suštinski zao – tvrdnja koja mi se čini jedino logičnim opravdanjem sustava koji zagovara odbacivanje kao vodeći princip života”.

¹⁰ Sukladno Ikbalu konačnost Poslanika implicira također kraj poslanstva: “Ukinuće svećenstva i nasljednog kraljevstva u islamu, konstantno pozivanje na razum i iskustvo u Kur’anu, te naglašavanje da ono leži na prirodi i historiji kao izvorima ljudske spoznaje – sve su različiti aspekti iste ideje konačnosti.” (*Obnova vjerske misli u islamu*)

koja je slična onoj kršćanskoj u medijavalnom razdoblju, koja poziva uništavatelja. U islamskom svijetu imamo univerzalni društveni poredak za čije se temelje vjeruje da su objavljeni, ali čija struktura, zahvaljujući želji naših zakonodavaca za kontaktom s modernim svijetom, danas stoji u potrebi obnavljanja vlasti kroz nova podešavanja.¹¹ Ne znam što će biti konačna sudbina nacionalne ideje u svijetu islama, da li će se islam asimilirati ili transformirati, kao što se asimilirao i transformirao prije mnogih ideja koje su izražavale raznoliki duh, ili dopuštale radikalno transformiranje svoje vlastite strukture na temelju snage ove ideje, teško je za predvidjeti. Profesor Wensinck iz Leidena (Holandija)¹² napisao mi je jednog dana: “Čini mi se da islam ulazi u krizu kroz koju je kršćanstvo prolazilo više od jednog stoljeća. Velika je poteškoća kako spasiti temelje religije kada se mora odustati od mnogih antičkih pojmova. Čini mi se jedva mogućim da izjavim što će biti posljedica za kršćanstvo, a još manje mogućim što će ona biti za islam.” U sadašnjem trenutku nacionalna je ideja racionaliziranje nazora muslimana, te otuda ona materijalno suzbija humanizirajuće djelovanje islama. A narastanje racionalne svijesti može značiti rast standarda koji su različiti te čak suprotstavljeni standardima islama.¹³

Nadam se da ćete me ispričati za ovu očito akademsku raspravu. Da se obrati na ovom zasjedanju Sveindijskoj muslimanskoj ligi, vi ste izabrali čovjeka koji nije izgubio nadu u islam kao

¹¹ On namjerava kazati da je muslimansko društvo “univerzalni poredak”, ali da sada manjka u snazi, jer njegov zakonski sustav nije sačuvan do danas. Ideja je pronašla više elaboracije petnaest mjeseci kasnije u predsjedničkom obraćanju Muslimanskoj konferenciji u Lahoreu, gdje je naglasio potrebu da “zaštiti, proširi i, ako je potrebno, da reinterpreтира islamski zakon u svjetlu modernih uvjeta usko povezanih s duhom koji je utjelovljen u njegovim temeljnim principima...”

¹² Wensinck (1882.-1939.) bio je holandski orijentalista koji je bio supervizor *Encyclopedia of Islam* od 1908.

¹³ Ovo mu se trebalo pojaviti kao dašak u samim korijenima islama budući da je uvijek opisivao ovu religiju kao najbolje jamstvo protiv rasizma u modernom svijetu. Naprimjer, dok je oslovljavao Leslie Dickinson kroz pismo Nicholsonu 1922., on je ukazivao na islam koji se “u tolikoj mjeri dokazao uspješnijim protivnikom rasnoj ideji, koja je, vjerojatno, najteža barijera na putu humanističkog ideala”. Istinska zadaća muslimana u “razvitku čovječanstva” bila je, sukladno njemu, stvaranje takvih uvjeta koji bi mogli pomoći čovječanstvu da se izdigne iznad psihičkih i geografskih zapreka. “Plemenske ili nacionalne organizacije po liniji rase ili teritorija tek su vremenske faze u razvitku i odgoju kolektivnog života, i kao s takvima ja nemam spora sa njima; međutim ja ih osuđujem u najstrožim mogućim terminima kada se posmatraju kao konačni izrazi života čovječanstva.”

životnu snagu za oslobađanje čovjekovog vidika od njegovih geo-grafskih prikraćenosti, koji vjeruje da je religija snaga najvišeg značaja u životu pojedinca kao i država, i koji konačno vjeruje da je *sam islam Sudbina i da neće podnositi muke sudbine!* Takav čovjek ne može a da ne posmatra na ova pitanja sa svojeg vlastitog stajališta. Nemojte misliti da je problem na koji ukazujem onaj čisto teoretski. On je vrlo životan i praktičan problem sračunat da pogodi samu strukturu islama kao sustava života i ponašanja. O ispravnom njegovom rješenju ovisi vaša budućnost kao zasebne kulturne jedinice u Indiji. Nikada u našoj historiji islam nije morao proći veću kušnju od one s kojom se suočava danas. On je otvoren ljudima da modificiraju, reinterpreteriraju ili odbace temeljne principe njihove društvene strukture, međutim za njih je apsolutno nužno da jasno shvate što čine prije nego što poduzmu neki novi eksperiment. Ne bi trebao način na koji sam pristupio ovom značajnom problemu bilo koga odvesti da pomisli kako sam imao namjeru svađati se s onima koji zapravo misle drukčije. Vi ste muslimanska skupština i, pretpostavljam, gorljivi ste da ostanete vjerni duhu i idealima islama. Dakle, moja je jedina želja da vam otvoreno kažem ono što ja iskreno vjerujem da je istina u svezi sa sadašnjom situacijom. Samo na ovaj način meni je moguće da prosvijetlim, prema mojemu vlastitom svjetlu, puteve vašeg političkog djelovanja.

Jedinstvo indijske nacije

Onda, što je problem i što su njegove implikacije? Da li biste voljeli da vidite islam, kao moralni i politički ideal¹⁴ koji susreće istu sudbinu u svijetu islama kao što ju je kršćanstvo pretrpjelo u Europi? Da li je moguće da sačuvamo islam kao etički ideal i da ga odbacimo kao društveni poredak u korist nacionalnih poredaka u kojima religijskom stajalištu nije dopušteno igrati bilo kakvu ulogu? Ovo pitanje postaje od naročitog značaja u Indiji, gdje se muslimanima desilo da budu manjina. Tvrdnja da je religija privatno individualno iskustvo nije iznenađujuća na usnama Europljanina. U Europi koncepcija kršćanstva kao monaškog reda, koji se odriče materijalnog svijeta i usredsređuje

¹⁴ Vidjeti bilješku 3.

svoj pogled posve na svijet duha, vodila je, kroz logički proces mišljenja, stajalištu koje je utjelovljeno u ovom iskazu.¹⁵ Međutim, priroda Poslanikovog religijskog iskustva, kako je objelodanjena u Kur'anu, posve je različita. To nije čisto iskustvo u smislu čisto biološkog događaja koji se događa unutar eksperimenta i ne iziskuje reakcije svoje društvene okolice. To je individualno stvaralačko iskustvo društvenog poretka. Njegova izravna posljedica jesu temelji društvenog poretka s implicitnim zakonskim konceptima čiji se građanski značaj ne može samo omalovažavati, naprosto zato što je njihovo porijeklo revelacijskog karaktera.¹⁶ Dakle, religijski ideali islama organski su povezani s društvenim poretkom koji je on stvorio. Odbacivanje jednog će naposljetku uključiti odbacivanje drugog. Prema tome, konstruiranje društvenog poretka na nacionalnim linijama, ukoliko to označava istisnuće islamskog principa solidarnosti, jednostavno je nepomislivo za muslimana. Ovo je pitanje koje u sadašnjem trenutku izravno zanima indijske muslimane. "Čovjek", kaže Renan,¹⁷ "nije zarobljen ni rasom, ni svojom religijom, ni riječnim tokom, niti opsegom planinskih vijenaca. Veliko gomilanje ljudi, razborit um i toplina srca stvaraju moralnu svijest koja se zove nacija." Takovrsno formiranje je posve moguće, iako ono uključuje dug i mukotrpan proces praktičnog izgrađivanja ljudi i njihovog

¹⁵ To jest, tvrdnja da je religija privatno individualno iskustvo. Nehruov izvještaj pristupio je "etničkom" pitanju u ovom svjetlu, primjerice: "Jedine metode davanja osjećaja sigurnosti su jamstva, garancije i potpora, u što većoj mjeri, kulturne autonomije. Nespretno metode zasebnih biračkih spiskova i rezervacija delegatskih mjesta ne daju ovu sigurnost. One samo podržavaju i oboružavaju primirje... Ukoliko se daje najpotpunija religijska sloboda, te osigurava kulturna autonomija, etnički je problem zapravo razriješen, iako ga ljudi možda ne shvataju". (Poglavlje 2, Etnički aspekt).

¹⁶ U šest predavanja serijala *Obnove*, koji je već održao, i objavio u prvom izdanju u Lahoreu, kasnije te godine, on je nastojao pokazati kako je intelektualno ispitivanje Objave moguće. Iskaz naveden ovdje, a to je da građanski značaj zakonskih koncepata ne bi trebao biti zanemaren zbog njihovog revelacijskog porijekla, čini se da će biti veza između ovih šest predavanja i onog koje će održati dvije godine kasnije: "Is Religion Possible?" ("Da li je religija moguća?"). Tamo će kazati: "Sudeći iz različitih tipova aktivnosti koji emaniraju iz kretanja koje je inicirao Poslanik islama, njegovo se duhovno nastojanje i vrsta ponašanja koje proistječe iz njega ne može posmatrati kao odgovor na puku fantaziju unutar njegovog mozga. Ovo je nemoguće da shvatimo izuzev kao odgovor na objektivnu situaciju koja je plod novog entuzijazma, novih organiziranja, novih polazišta."

¹⁷ Joseph Ernst Renan (1823.-1892.), francuski rojalista i socijalni filozof.

opremanja svježom emocionalnom spremom. Čini se da je činjenica da su u Indiji učenja Kabira¹⁸ i Božanske vjere Akbara¹⁹ zarobile imaginaciju masa ove zemlje.²⁰ Međutim, iskustvo pokazuje da različite kastinske i religijske jedinice u Indiji nisu pokazale sklonost da urone svoje pojedinačne individualitete u širu cjelinu. Svaka je grupacija intenzivno ljubomorna na svoje kolektivno postojanje. Formiranje ove vrste moralne svijesti koja tvori bit nacije u Renanovom smislu zahtijeva cijenu koju indijski narodi nisu bili spremni platiti. ***Dakle, jedinstvo indijske nacije mora se tražiti, ne u negiranju, već u uzajamnom slaganju i suradnji mnogih.***²¹ Istinsko državištvo ne može ignorirati činjenice, ma kako nepoželjne one mogle biti. Jedini praktični kurs nije da pretpostavimo postojanje stanja stvari koje ne postoji, već da prepoznamo činjenice onakve kakve one to jesu, te da ih upotrijebimo za našu najveću korist. I po otkriću indijskog jedinstva u ovom pravcu sudbina Indije, kao i Azije, zbilja ovise od toga. Indija je Azija u malom. Dio njezinih naroda posjeduje kulturološke afinitete s narodima na Istoku, a dio s narodima u centralnoj i zapadnoj Aziji. Ukoliko je otkriven učinkovit princip suradnje u Indiji, on će donijeti mir i uzajamnu dobru volju ovoj drevnoj zemlji koja je toliko dugo patila, više zbog svoje situacije u historijskom prostoru nego zbog bilo kakve urođene nesposobnosti

¹⁸ Bhagat Kabir (1440.-1518.), indijski mistik i pjesnik, za koga su i Hindusi i muslimani tvrdili da pripada njihovoj vjeri, bio je predstavnik Bhagti pokreta koji je imao za cilj stapanje religija.

¹⁹ Jalaluddin Akbar, treći mogulski car Indije, od 1556. do 1605., bio je poštovan i osuđivan zbog svojeg duhovnog eklekticizma. Međutim, čuvena pretpostavka da je on izumio novu religiju nema dokaza u primarnim izvorima, niti je dvorski historičar Abu Fazl, niti je neprijateljski Abdul Qadir Badauni ikad spomenuo "Din-i-ilahi" – frazu koja se po prvi puta pojavljuje u kontekstu *Dabistan-i-Mazahiba*, kasnog anonimnog teksta iz 17. stoljeća. Orijetalista Blochman ovjekovječio je mit pogrešnim njegovim uvođenjem u svojemu prijevodu Fazlove historije koncem 19. stoljeća.

²⁰ U ovom trenutku je neko iz auditorijuma uzviknuo Allahu Akabr (*nara-i-takbeer*) koji je bio očito nametljiv i koji je zaustavio Ikbala na trenutak uz mrštenje na njegovom čelu.

²¹ "Jedinstvo indijske nacije... suradnja mnogih". Ovo bi mogao biti ključni koncept na kojemu se čitavo ovo obraćanje temelji. Skoro svaki pakistanski historičar insistira na tome da je potreba podjele Indije nastala iz kratkovidne arogancije Kongresa. Sadašnja rečenica pribavlja zbijenu sliku onog što su Ikbali i muslimanski lideri, koji su naučavali poput njega, mogli prihvatiti doličnom alternativom.

njezinog naroda.²² I u isto vrijeme razriješit će se čitav politički problem Azije.

Međutim, bolno je primijetiti da naši pokušaji da otrijemo takovrsan princip unutarnjeg slaganja do sada nisu uspjeli. Zašto nisu uspjeli? Možda mi sumnjamo u nakane jedni drugih, i unutra želimo dominirati jedni nad drugima. Možda, u višem interesu uzajamne suradnje, ne možemo priuštiti da se rastanemo s monopolom koji su prilike stavile u naše ruke, niti sakriti naš egoizam pod krinku nacionalizma, izvana stimulirajući velikodušni patriotizam, ali koji je iznutra ograničen kao kasta ili pleme. Možda nismo voljni da uvidimo da svaka grupacija ima pravo slobodno se razvijati sukladno svojim vlastitim kulturološkim tradicijama. No, kakvi god bili uzroci našeg neuspjeha, još uvijek gajim nadu. Čini se da događaji idu u smjeru neke vrste unutarnje harmonije. I u onoj mjeri u kojoj ja mogu čitati muslimanski um nimalo se ne krzmam da izjavim da, ukoliko se princip da indijski muslimani imaju pravo na potpuni slobodni razvitak na linijama svoje vlastite kulture i tradicije u svojoj vlastitoj domovini Indiji prizna je kao osnova stalnog etničkog naseljenja, on će biti spreman staviti sve na kocku za slobodu Indije. Princip da svaka grupacija ima pravo na slobodni razvitak po svojim vlastitim linijama nije inspiriran bilo kakvim osjećanjem uske mjesne samouprave (komunalizma). Postoje komunalizmi i komunalizmi. Zajednica koja je inspirirana osjećanjem kivnosti spram drugih zajednica jeste niska i podla. Iskazujem najviši respekt za običaje, zakone, religijske i društvene institucije drugih zajednica. Štoviše, moja je obaveza, sukladno s kur'anskim učeljima, čak da branim njihova mjesta bogoštovlja ukoliko je to

²² Indijska situacija “u historijskom prostoru” zaostajala je u medijavelizmu, kada je Europa ušla u moderno razdoblje. Indija je mogla primiti dar moderne civilizacije pod uvjetom prolaska kroz razdoblje političke porobljenosti od Britanaca. “Nezainteresirana tuđinska vlast je nemogućnost”, Ikbal je napisao u svojoj privatnoj bilježnici 1910. “Usto je šticeništvo naroda nužnost. Cijena plaćena za ovo skrbništvo jeste katkad nacionalni dnevni kruh.”

Rasprava oko potencijala indijskog naroda može se datirati u Ikbalovim radovima barem unazad do njegove prve objavljene knjige, *Ilmul Iqtisad* (1904.). Njegova je teza bila da politička sloboda unapređuje moral i ekonomske sposobnosti naroda, jer bič ne može osigurati istu motiviranost kao što to čini slobodna ambicija.

potreba.²³ *Štoviše, ja volim mjesnu grupaciju koja je izvor mojeg života i ponašanja* i koja me je oblikovala za ono što su moja religija, njezina književnost, mišljenje, kultura, te samim time iznova osvježavajući čitavu njezinu prošlost, kao životni operativni činilac, u mojoj sadašnjoj svijesti.* Čak i autori Nehruova izvještaja²⁴ uviđaju vrijednost ovog višeg aspekta komunalizma. Dok raspravljaju o odvajanju Sinda, oni kažu: “Kazati sa šireg stajališta o nacionalizmu da nikakve komunalne provincije ne bi trebale biti stvarne jeste, na neki način, jednako kazivanju, s još više međunarodnog stajališta, da ne bi trebale postojati zasebne nacije. Oba ova iskaza imaju određenu mjeru istine u sebi. Međutim, najnepokolebljiviji internacionalista shvata da je bez najpotpunije nacionalne autonomije iznimno teško stvoriti internacionalnu državu. *Otuda, jednako tako bez najpotpunije kulturne autonomije, a komunalizam u svojem boljem aspektu jeste kultura, teško će biti da se stvori skladna država.*”

Muslimanska Indija unutar Indije²⁵

Potom, komunalizam u svojem višem aspektu prijeko je potreban u formiranju harmonične cjeline u zemlji poput Indije. Jedinice indijskog društva nisu teritorijalne kao u europskim zemljama. Indija je kontinent ljudskih grupacija koje pripadaju različitim rasama, koji govore različite jezike i ispovijedaju različite religije. Njihovo ponašanje nije uopće određeno zajedničkom sviješću rase. Hindusi čak ne formiraju homogenu grupaciju.²⁶ Princip europske demokracije ne može biti primijenjen na Indiju bez prepoznavanja činjenice o komunalnim grupacijama. Dakle, muslimanski zahtjev za stvaranje muslimanske Indije u Indiji jeste savršeno opravdan. Rezolucija

²³ Očigledno, ovo je ukazivanje na dio ajeta u Kur'anu (22, 40), koji kaže: *Da nije Allahovog suzbijanja nekih ljudi pomoću onih drugih, samostani, crkve, kapelice i džamije, gdje se često spominje ime Božije, jamačno bi bili srušeni. Allah zbilja pomaže one koji Njega pomažu...*

²⁴ Za Nehruov izvještaj vidjeti tekst u okviru na str. 134.

²⁵ Ikkal je ovo objasnio kao “imperij u imperiji” svojemu slušateljstvu u Allahabadu, a obrazovani su aplaudirali njegovom poznavanju latinskog. Navodno, njegovo je lice na to zasijalo pronalazeći neki odgovor iz inače dosadnog okupljanja.

²⁶ Izopćenici, koji su tvorili veliki dio hinduskih glasača zahtijevali su poseban politički identitet. Rezolucija da se podrži ovaj zahtjev bila je već na dnevnom redu i usvojena je naredni dan.

Svepartijske muslimanske konferencije u Delhiju je, za mene, posve inspirirana ovim uzvišenim idealom harmonične cjeline koja im, umjesto zatajivanja respektivnih individualiteta njezinih sastavnih cjelina, pribavlja šanse potpunog izgrađivanja mogućnosti koje mogu biti latentne u njima. I ja nemam nikakvih sumnji da će ovaj dom kategorički poduprijeti muslimanske zahtjeve koji su utjelovljeni u ovoj rezoluciji. Osobno bih išao dalje od onog što je utjelovljeno u tim zahtjevima. *Želio bih vidjeti Punjab, sjeverozapadnu provinciju, Sind i Baluchistan stopljene u jednu državu.*²⁷ *Samouprava unutar Britanskog carstva, ili bez Britanskog carstva, formiranje konsolidirane sjeverozapadne indijske muslimanske države čini mi se krajnjom sudbinom muslimana barem sjeverozapadne Indije.* Prijedlog je bio iznesen pred Nehruov Komitet. Oni njegovi su ga članovi odbacili na temelju toga da, ukoliko bi ga se sprovelo, on bi podario vrlo nezgrapnu državu.²⁸ Ovo je tačno što se tiče područja; a što se tiče stanovništva države koju je razmatrao prijedlog, ono bi bilo manje od nekih sadašnjih indijskih provincija. Isključenje Ambala podjele i vjerojatno nekih distrikta gdje nemuslimani dominiraju, ovu državu učinilo bi manjom prostorno i brojnijom po muslimanskoj populaciji – tako da bi predlagano isključenje omogućilo ovoj konsolidiranoj državi da dâ učinkovitiju zaštitu nemuslimanskim manjinama unutar svojeg područja.²⁹ Ova ideja nije trebala da uzbuni Hinduse ili Britance. Indija je najveća

²⁷ Ovo je najviše navodeni pasaż na temelju kojeg se ovo obraćanje smatra zaglavnim kamenom Pakistana.

²⁸ Dva prijedloga o stapanju spomenuta su u 3. poglavlju Nehruovog izvještaja. Prvi je bio da se objedini Punjab i NWFP, na što Nehruov komitet nije imao primjedbi, sve dok je to prihvatljivo svim zainteresiranim partijama. S obzirom da ovo nije bilo neprihvatljivo nijednom hinduskom članu Komiteta, nisu napravljene preporuke u tom pogledu.

Drugi prijedlog, na koji Ikbal ovdje ukazuje, spomenut je u Izvještaju u ovim riječima: “Sličan, ali dalekosežniji prijedlog nam je iznesen, koji preporuča da bi Punjab, NWFP, Baluchistan i Sind trebali biti objedinjeni, te da ne bi trebalo biti rezervacija broja mandata, osim ako ih manjina ne zahtijeva, u ovom području. Nismo u mogućnosti podržati ovaj prijedlog. On bi značio stvaranje nezgrapne provincije koja se nepravilno širi na sjever i sjeverozapad”.

²⁹ Čini se da je Ikbal čvrsto vjerovao da će muslimanska manjina oslobođena svojih strahova korektno i velikodušno postupati prema manjinama. U svojemu iskazu o “Kadijanizam i ortodoksni muslimani” (Qadianism and Orthodox Muslims’ (1935.) on je kazao da kada ahmedije jednom budu prepoznate kao zasebna zajednica, “indijski muslimani će ih tolerirati upravo kao što on tolerira druge religije”.

muslimanska zemlja na svijetu. Život islama kao kulturološke snage u ovoj zemlji uveliko ovisi o njegovoj centralizaciji na posebno specificiranom teritoriju. Ova centralizacija najživljeg dijela indijskih muslimana čija je vojna i policijska služba, usprkos lošem tretmanu od Britanaca, omogućila britansku vlast u ovoj zemlji, konačno će razriješiti indijski problem, kao i azijski. Ovo će intenzivirati njihov osjećaj odgovornosti i produbiti njihova patriotska osjećanja. Otuda, posjedujući potpunu mogućnost razvitka unutar političkog tijela Indije, sjeverozapadni indijski muslimani dokazat će se najboljim braniteljima Indije protiv strane invazije, bilo one idejne bilo vojne. Punjab s 56 procenata muslimanskog stanovništva opskrbljuje 54 procenta ukupnih borbenih trupa u Indijskoj armiji, te ukoliko se isključi devetnaest hiljada Gurkha koji su regrutirani iz neovisne države Nepal, Punjabov prilog iznosi do 62 procenta ukupne Indijske armije. Ovaj postotak ne uzima u obzir skoro šest hiljada boraca koji su pridodani Indijskoj armiji od Sjeverozapadne provincije i Balučistana. Iz ovog se može lahko zaključiti o mogućnostima sjeverozapadnih indijskih muslimana u pogledu odbrane Indije protiv strane agresije. Gospodin Srinivasa Sastri³⁰ smatra da je muslimanski zahtjev za stvaranjem autonomne muslimanske države duž sjeverozapadne granice potaknut željom da se “steknu sredstva kako bi se vršio pritisak u slučajevima kriza na indijsku vladu”. Iskreno mu mogu kazati da muslimanski zahtjev nije potaknut ovakovrsnim motivom koji nam on podmeće; on je potaknut izvornom željom za slobodnim razvitkom koji je praktično nemoguć pod ovim tipom unitarističke vladine koja ima pred očima nacionalističke Hindu političare u cilju osiguranja stalne etničke dominacije u cjelokupnoj Indiji.

Hindusi se također ne bi trebali plašiti da će stvaranje autonomnih muslimanskih država značiti uvođenje neke vrste religijske uprave u takvim državama. Već sam vam ukazao na značenje riječi *religija*, kada je primijenjena na islam. Istina je da islam nije crkva. On je država, koncipirana kao ugovorni organizam puno prije nego što je Rousseau ikada razmišljao o toj stvari, i koja je prožeta etičkim idealom koji posmatra čovjeka

³⁰ Srinivasa Sastri (1869.-1946.), umjereni hinduski lider, parlamentarac i biograf Gopal Krishna Gokhalea.

ne kao zemaljski ukorijenjeno biće, definirano ovim ili onim dijelom zemlje, već kao duhovno biće shvaćeno u terminima društvenog mehanizma, biće koje posjeduje prava i obaveze kao živi činilac u tom mehanizmu. Karakter muslimanske države može se prosuđivati iz onog što je *the Times of India* istaknuo prije određenog vremena u umjesnoj primjedbi u uvodnom članku o Indijskom bankovnom istražnom komitetu: “U drevnoj Indiji”, novine ističu, “država je oblikovala zakone koji reguliraju kamate; međutim, u muslimanska vremena, iako islam jasno zabranjuje uzimanje kamate na pozajmljeni novac, indijski muslimani prijetvorno izjavljuju da nema zabrana na takve kamate.” Stoga zahtijevam formiranje konsolidirane muslimanske države u najboljem interesu Indije i islama. Za Indiju ovo označava sigurnost i mir koji rezultira iz unutaršnjeg balansa moći; za islam mogućnost da se riješi biljega arapskog imperijalizma koji mu je prisilno dao, da mobilizira svoj zakon, obrazovanje, kulturu, te da ih dovede u tješnji dosluh sa svojim originalnim duhom i duhom modernih vremena.³¹

Federalne države

Otuda je jasno da u stajalištu o indijskoj beskonačnosti varijeteta u klimama, rasama, jezicima, utemeljenom na jedinstvu jezika, rase, historije, religije i identitetu ekonomskih interesa, jeste jedini mogući način da se osigura stabilna ustavna struktura u Indiji. Konceptija federacije koja leži u osnovi Simonovog izvještaja iziskuje ukidanje Centralne zakonodavne skupštine kao narodne skupštine, i pravi je skupštinom predstavnika federalnih država. Ovo, nadalje, zahtijeva preraspodjelu teritorija po liniji na koju sam ukazao. A Izvještaj zbilja preporuča oboje. Dajem svu svoju usrdnu podršku stajalištu o ovom pitanju, i usudujem se sugerirati da preraspodjela koja je preporučena u Simonovom izvještaju mora ispuniti dva uvjeta. Ona mora prethoditi uvođenju novog ustava i mora biti tako smišljena da razriješi etnički problem. Ispravna preraspodjela učinit će da pitanje zajedničkih

³¹ “Za Indiju... duh modernih vremena”. Ovo je tada bio politički princip koji je on preporučio za predlaganu muslimansku državu.

i odvojenih biračkih spiskova³² automatski nestane iz ustavnog spora Indije. Sadašnja je struktura provincija ta koja je gotovo najviše odgovorna za ovu polemiku. Hindus smatra da su zasebni birački spiskovi suprotni duhu istinskog nacionalizma, budući da on shvata da riječ *nacija* označava neku vrstu univerzalnog stapanja u kojem nijedan etnički entitet ne bi trebao zadržati svoju privatnu individualnost. Međutim, takovrsno stanje stvari ne postoji³³, niti je poželjno da bi trebalo postojati. Indija je zemlja rasne i religijske raznolikosti. I zbog ovog, a to su: općenita ekonomska inferiornost muslimana, njihovo silno golemo dugovanje, napose u Punjabu, te njihove nedostatne većine u nekim provincijama, kako su sada konstituirane, vidjet ćete jasno značenje naše tjeskobe da se zadrže odvojeni birački spiskovi. U takvoj zemlji i u takvim uvjetima, teritorijalni birački spiskovi ne mogu osigurati adekvatno predstavljanje svih zainteresiranih, te moraju neizbježno voditi stvaranju oligarhije. Indijski muslimani nemaju primjedbu na čisto teritorijalne izborne spiskove ukoliko su provincije demarkirane tako da osiguraju komparativno homogene zajednice koje posjeduju lingvističko, rasno, kulturološko i religijsko jedinstvo.³⁴

Federacija, kako je shvaćena u Simonovom izvještaju

Međutim, u onoj mjeri u kojoj se tiče pitanja vlasti centralnih federalnih država, postoji suptilna razlika motiva u ustavima koje su predlagali indijski i engleski panditi. Indijski panditi ne uznemiravaju centralni autoritet kako je on sada postavljen. Sve što oni žele jeste to da bi ovaj autoritet trebao postati potpuno

³² Muslimanski zahtjev za odvojene biračke spiskove bio je star; Britanci su ga prihvatili 1909. kroz Minto-Morleyeve reforme, a Kongres 1916. kroz Lucknow pakt s Muslimanskom ligom (vidjeti bilješku 46). Međutim, nacionalisti su ostali biti neskloni ideji zasebnih biračkih spiskova, i 1927. muslimani prihvataju novu poziciju. Ovaj se prijedlog, koji je zapravo bio Jinnahova zamisao, neprestano ponavlja ovdje, tj. muslimani bi odbacili svoj zahtjev ukoliko bi bila osigurana druga ustavna jamstva.

³³ Politički je nacionalizam indijskih nacionalista "praktički ubio njegov smisao za faktičko", Ikbala će se ponovo jadat u "Islam and Ahmediism" ("Islam i ahmedijanstvo", 1935.).

³⁴ Ovo je jedan od brojnih pasaža iz ovog obraćanja koji odjekuje Jinnahovim predsjedničkim govorom na godišnjoj skupštini Muslimanske lige deset godina kasnije u Lahoreu, gdje je rezolucija za odvojenu domovinu konačno donesena. Jinnah je kazao: "Muslimani su nacija sukladno bilo kojoj definiciji nacije, i oni moraju imati svoje domovine, teritorij i državu."

odgovoran centralnoj legislaturi koju oni čuvaju neoslabljenom, i gdje će njihova većina postati dodatno osnažena na nominirajućem elementu koji prestaje da postoji.³⁵ Engleski panditi, s druge strane, shvatajući da je demokracija u centru, nastoje djelovati suprotno njihovim interesima, te vjerojatno apsorbirati cjelokupnu vlast u svojim rukama, a u slučaju daljnjeg napredovanja prema odgovornoj vladi premjestili bi eksperiment demokracije iz centra u provincije. Nema sumnje, oni uvode princip federacije i čini se da su započeli iznoseći određene prijedloge, a k tomu još je njihova procjena ovog principa određena razmatranjima koja su potpuno različita od onih koji određuju svoju vrijednost u očima indijskih muslimana. Muslimani zahtijevaju federaciju, jer je ona najvažnije rješenje indijskog najtežeg problema, tj. etničkog problema. Stajalište Kraljevske komisije o federaciji, iako principijelno čvrsto, čini se da nema za cilj odgovornu vladu za federalne države. Zbilja, on ne preseže osiguranje sredstava da se izbjegne situacija koju je uvođenje demokracije u Indiji stvorilo za Britance,³⁶ i u potpunosti se ne obazire na etnički problem, ostavljajući ga tamo gdje jeste.

Jasno je da, barem što se tiče zbiljske federacije, Simonov izvještaj praktički negira princip federacije u njezinom istinskom značenju. Nehruov izvještaj ostvaruje hindusku većinu u centralnoj skupštini i postiže unitarni oblik, jer takovrsna institucija osigurava hindusku dominaciju diljem Indije; Simonov izvještaj zadržava prisustvo britanske dominacije iza tanke vanjske politure nezbiljske federacije, djelomice zbog toga što su Britanci prirodno bili neskloni da dijele vlast koju su

³⁵ Glavna Ikbalova prijeporna tačka jeste da zbiljski problem u Indiji nije sukob između Indijaca i Britanaca, već napora hinduske većine da nametne svoju vladavinu manjinama, napose muslimanima. U predsjedničkom govoru na Muslimanskoj konferenciji u Lahoreu, petnaest mjeseci kasnije, kazao je: "Zbiljske stranke u sadašnjem sukobu u Indiji nisu Engleska i Indija, već većinska zajednica i indijske manjine koje mogu teško priuštiti da prihvate princip zapadnjačke demokracije sve dok se on dolično ne modificira kako bi odgovarao sadašnjim uvjetima života u Indiji."

³⁶ Još uvredljivije je kazao u "A Word to England" ("Riječ Engleskoj") u *Payam-i-Mashriq-u* (1923.):

O saki, nemoj biti nezadovoljan ukoliko oni koji piju
Tvoje vino bučno ga zahtijevaju još. Budi
korektan.
Pomisli ko je bio taj ko ih je naučio da žele i
zahtijevaju.

toliko dugo posjedovali, a djelomice zbog toga što im je moguće, u odsustvu međuetničkog razumijevanja u Indiji, da izgrade naoko uvjerljiv slučaj za očuvanje vlasti u svojim vlastitim rukama. Mojemu umu je unitarni oblik vladavine jednostavno nepomišljiv u nezavisnoj Indiji. Ono što se naziva “ostacima vlasti”³⁷ morabit i u potpunosti prepušteno nezavisnim državama, centralnoj federalnoj državi, koja samo sprovodi, te vlasti koje su brzo podijeljene u njoj slobodnim pristankom federalnih država. Nikada ne bih savjetovao indijskim muslimanima da prihvate sustav, bilo britanskog ili indijskog porijekla, koji zapravo negira principe istinske federacije, ili koji ne uspijeva da ih prepozna kao odjelit politički entitet.

Federalna shema, kako je raspravljana na Konferenciji

Potreba za strukturalnom promjenom u središnjoj vladi shvaćena je vjerojatno puno prije nego što su Britanci otkrili najučinkovitija sredstva za uvođenje ove promjene. Ovo je razlog zašto je u poprilično kasnoj fazi objavljeno da je učešće indijskih prinčeva na Konferenciji bilo od suštinskog značaja. Za indijski narod je bilo iznenađenje, napose manjine, da vide indijske prinčeve kako dramatično iskazuju spremnost na Konferenciji da se pridruže Sveindijskoj federaciji i, kao rezultat njihove izjave, hinduske delegate – koji beskompromisno zagovaraju unitarni oblik vladavine – diskretno se slažući sa razvitkom federalne sheme. Čak je i gospodin Sastri, koji je, samo nekoliko dana unazad, oštro kritizirao sir Johna Simona zbog preporučivanja federalne sheme za Indiju, odjednom konvertirao i priznao svoju konverziju na plenarnom zasjedanju Konferencije – pružajući stoga priliku premijeru Engleske za jednu od njegovih najduhovitijih primjećivanja u njegovom završnom govoru. Sve je ovo imalo značenje za Britance, koji su tražili učešće indijskih prinčeva, i Hinduse, koji su bez oklijevanja prihvatili razvitak Sveindijske federacije. Istina je da učešće indijskih prinčeva – među kojima su tek nekolicina muslimani – u shemi federacije služi dvostrukoj svrsi. S jedne strane, to služi kao činilac od najveće važnosti u očuvanju britanske vlasti u Indiji praktično

³⁷ Traženo je da trajne vlasti budu u provincijama u februaru 1928.

onakve kakva jeste, a s druge, to daje golemu većinu Hindusima u Sveindijskoj federalnoj skupštini. Čini mi se da su hindusko-muslimanske razlikovnosti koje se tiču konačnog oblika središnje vlade pametno eksploatirali britanski političari kroz agenciju prinčeva, koji vide u ovoj shemi mogućnosti bolje sigurnosti za svoju despotsku vladavinu. Ukoliko se muslimani prešutno slože s bilo kakvom takovrsnom shemom to će jednostavno pospješiti njihov kraj kao političkog entiteta u Indiji. Politiku Indijske federacije, na ovaj način kreiranu, praktički će kontrolirati hinduski prinčevi koji tvore najširu grupaciju u središnjoj federalnoj skupštini. Oni će uvijek pružati svoju podršku Kruni u stvarima od imperijalnog interesa; a u tolikoj će mjeri, što se tiče unutarnje administracije zemlje, pomagati i u održavanju i snaženju supremacije Hindusa. Drugim riječima kazano, čini se da shema ima za cilj neku vrstu razumijevanja između hinduske Indije i britanskog imperijalizma – vi meni održavajte kontinuitet u Indiji, a ja ću vama zauzvrat dati hindusku oligarhiju da čuva sve druge indijske zajednice u trajnoj podjarmljenosti. Prema tome, ako britanske indijske provincije nisu transformirane u zbiljske autonomne države, učešće prinčeva u shemi indijske federacije interpretirat će se samo kao vješto kretanje na strani britanskih političara kako bi zadovoljili, bez dijeljenja, bilo kakve zbiljske vlasti, sve zainteresirane strane – muslimane riječju *federacija*, Hinduse s većinom u centru, i britanske imperijaliste – bilo torijevce ili laburiste³⁸ – u biti zbiljskom vlašću.

Broj hinduskih država u Indiji daleko je veći od broja muslimanskih; a ostaje da se vidi kako će se udovoljiti muslimanskom zahtjevu za 33 procenta delegata u centralnoj federalnoj skupštini unutar Doma ili domova koji su konstituirani od predstavnika koji su uzeti iz Britanske Indije, kao i indijskih država. Nadam se da su muslimanski delegati posve svjesni implikacija federalne sheme kako je raspravljana na Konferenciji. Pitanje muslimanskog predstavljanja u predloženoj sveindijskoj federaciji još nije raspravljano. “Provizorni izvještaj”, kaže Renterov sažetak, “razmatra dva doma u federalnoj legislativi – od kojih se svaki

³⁸ To jest, britanska Konzervativna i Laburistička partija. Laburistička partija je uobičajeno shvatana kao razboritija za indijski zahtjev za slobodu (i laburistička je vlada na kraju donijela Akt o neovisnosti Indije, 1947.).

sastoji od predstavnika Britanske Indije i država, čiji će omjer biti stvar kasnijeg razmatranja pod vođstvom na koje još nije aludirao potkomitet”. Prema mome mišljenju, pitanje omjera je od najvećeg značaja, i mora da se istovremeno raspravi s glavnim pitanjem skupštinske strukture.

Najbolji kurs, smatram, bio bi da se započne samo s Britanskom indijskom federacijom. Federalna shema koja je rođena iz nesvetog jedinstva demokracije i despozitma može samo držati Britansku Indiju u istom opakom krugu unitarne središnje vlade. Takovrsan unitarni oblik može biti najveća prednost za Britance, za većinsku zajednicu u Britanskoj Indiji i indijske prinčeve; on ne može biti prednost za muslimane, izuzev ukoliko većini dadnu prava u pet od jedanaest indijskih provincija s potpuno trajnim ovlastima, te jednu trećinu udjela delegata u čitavom Domu federalne skupštine. A što se tiče postignuća suverene vlasti britanskih indijskih provincija pozicija njegove visosti vladara Bhopala,³⁹ sir Akbara Hydarija⁴⁰ i gospodina Jinnaha, ona je nepobitna. Međutim, s obzirom na učešće prinčeva u Indijskoj federaciji moramo sada shvatiti naš zahtjev za predstavljanjem u Britanskoj indijskoj skupštini u novom svjetlu. Pitanje nije o muslimanskom udjelu u Britanskoj indijskoj skupštini, već ono koje se tiče predstavljanja britanskih indijskih muslimana u sveindijskoj federalnoj skupštini. Naš zahtjev za 33 procenta mora se sada uzeti kao zahtjev za isti omjer u sveindijskoj federalnoj skupštini ekskluzivno od udjela koji je doznačen muslimanskim državama koje ulaze u ovu federaciju.

Problem odbrane

Drugi težak problem koji prkosi uspješnoj izgradnji federalnog sustava u Indiji jeste problem indijske odbrane. U svojoj raspravi o ovom problemu članovi Kraljevske komisije⁴¹ poredali su sve indijske nedostatke kako bi izgradili slučaj za

³⁹ Nawab Hamidullah Khan (1894.-1960.), dobrohotni upravitelj Bhopala, koga su muslimani puno cijenili zbog njegove političke svijesti. Kasnije, on je bio jedini princ od koga je Ikbal ikada prihvatio stipendiju.

⁴⁰ Sir Akbar Hyderi (1869.-1942.), ministar za financije i pokatkad premijer Nizamu Hyderabadu. Bio je osobni Ikbalov prijatelj, iako je njihov odnos bio zategnut tijekom 1930-ih.

⁴¹ To jest, članovi Simonove komisije.

imperijalnu armijsku administraciju. “Indija i Britanija”, kažu članovi Komisije, “tako su povezane da odbrana Indije *ne može sada niti ikad u budućnosti koju možemo nazrijeti* biti posmatrana kao čisto indijsko pitanje. Kontrola i upravljanje takvom armijom mora počivati u rukama agenata imperijalne vlade. Potom, slijedi li nužno iz ovog da se budući napredak ka zazbiljavanju odgovorne vlade u Britanskoj Indiji koči sve dok se posao odbrane bude mogao adekvatno riješiti bez pomoći britanskih oficira i vojnika? *Pošto su stvari takve, postoji blokada na liniji ustavnog unapređenja.* Sve nade razvitka u centralnoj vladi prema konačnom cilju koji je opisan u deklaraciji od 20. augusta 1917. godine⁴² u opasnosti su da budu beskrajno uzaludne ukoliko se stajalište koje je ilustrirao Nehruov izvještaj ne mijenja, tako da bilo kakva buduća izmjena uključuje stavljanje armijske administracije pod autoritet izabranih indijskih zakonodavnih tijela.” Nadalje, kako bi osnažili svoj argument, oni naglašavaju činjenicu natjecateljskih religija i suparničkih utrivanja uvelike različitog kapaciteta, te nastoje da problem učine nerješivim na temelju primjećivanja da je “očita činjenica da Indija nije, u uobičajenom i prirodnom smislu, jedna jedinstvena nacija koja opet ni blizu nije učinjena jednostavnijom u razmatranju razlike između indijskih borbenih natjecanja i ostalog”. Ove značajke pitanja naglašavane su kako bi se pokazalo da Britanci ne samo da čuvaju indijsku sigurnost od strane prijetnje već da su jednako tako “prirodni čuvari unutarnje sigurnosti”. Međutim, u federalnoj Indiji, kako ja shvatam ovaj problem, on će imati samo jedan aspekt, tj. izvanjsku odbranu. Odvojito od provincijskih armija koje su nužne za održavanje unutrašnjeg mira, Indijski federalni kongres može da ne odustane, na sjeverozapadnoj granici, od jake indijske pogranične armije koja je sastavljena od jedinica koja su regrutovane iz svih provincija i kojima zapovijedaju uspješni i iskusni oficiri koji su uzeti iz svih zajednica. Znam da Indija nije u posjedu sposobnih oficira, i ovu činjenicu rabe članovi Kraljevske

⁴² Poznata deklaracija britanskog ministra za indijska pitanja. Izjava je obećavala potpunu neovisnost Indije, a očito je bila inspirirana nužnošću da se pridobije indijska podrška za britansku stvar tijekom I svjetskog rata (1914.-18.). Duh nije baš marljivo zapažen u reformama koje su kasnije uveli Britanci u Indiji, međutim Lord Birkenhead je još uvijek ukazivao na njega 1927. dok je obznanjivao odluku svoje Konzervativne partije da se ustanovi Kraljevska komisija (Simonova komisija).

komisije u interesu argumenta za imperijalnu administraciju. Na ovom mjestu ne mogu a da ne navedem drugi odjeljak iz Izvještaja, koji, prema mojemu sudu, pribavlja najbolji argument protiv pozicije koju su zauzeli članovi ove komisije. “U sadašnjem trenutku”, kaže Izvještaj, “nema Indijca koji je kraljevski časnik a koji posjeduje armijski čin viši od kapetana. Vjerujemo da postoji 39 kapetana, od kojih su 25 u svakodnevnom vojničkom zaposlenju. Neki od njih su u dobi koja bi ih mogla spriječiti u dobijanju višeg čina, čak iako bi položili potrebni ispit prije penzioniranja. Mnogi od ovih nisu prošli kroz Sandhurst,⁴³ već su dobili svoje povjerene poslove tijekom Velikog rata.⁴⁴ Potom, ma kako da izvorna mogla biti želja, i ma kako iskren poduhvat da se poduzme nešto za ovu transformaciju, najvažniji uvjeti koje je iskazao Skeen komitet⁴⁵ (čiji su članovi, izuzev predsjednika i armijskog sekretara, bili Indijci) u riječima: “Progres... mora biti ovisan o uspjehu koji je osiguran na svakom stupnju i vojnoj efikasnosti koja se održava cijelo vrijeme, mora u svakom slučaju iskazati takovrsan razvitak odmjerenim i polaganim. Viša komanda ne može se proizvesti u kratkom roku bez postojanja kadrovskih pripravnika indijskih oficira, svi nižeg položaja i određenog iskustva. Sve dok nedovoljno mali broj odgovarajućih indijskih regruta za oficirsku klasu – i mi iskreno želimo povećanje njihovog broja – ne kola u većem broju, sve dok zadovoljavajući Indijci nisu zadobili iskustvo i trening koji se zahtijeva za sve oficire, u svakom slučaju, neke indijske pukovnije, sve dok takve jedinice ne polože jedini test koji eventualno određuje njihovu efikasnost, i sve dok indijski oficiri ne budu kvalificirani za uspješnu armijsku karijeru za višu komandu, neće biti moguće razviti politiku indijizacije do tačke koja će u cijelosti donijeti indijizaciju armije na pomolu. Čak deset godina mora proteći prije nego što se proces bude mogao dovršiti.”

Sada se usuđujem postaviti pitanje o tome ko je odgovoran za sadašnje stanje stvari? Da li je to zahvaljujući nekoj unutarnjoj nesposobnosti naših borbenih utrkivanja ili sporosti procesa

⁴³ Kraljevska vojna akademija, Sandhurst (UK).

⁴⁴ Tj. Prvi svjetski rat (1914.-18.).

⁴⁵ Godine 1925. komitetu je određeno da razmotri mogućnosti povećanja broja indijskih časnika u vojnim snagama. Ovo je predvodio Sir Andrew Skeen, šef soblja britanskih snaga u Indiji.

vojnog uvježbavanja? Vojni kapacitet naših smionih trka jeste neosporan. Proces vojnog treninga je možda spor u usporedbi s drugim procesima ljudskog treninga, no ja nisam vojni ekspert da prosuđujem ovu materiju. Međutim, kao laik, osjećam da argument, kako je naznačen, pretpostavlja proces koji će praktički biti beskonačan. Ovo znači stalno vezivanje za Indiju, i čini još potrebnijim da pogranična armija, kako je sugerirao Nehruov izvještaj, bude povjerena komitetu za odbranu čije osoblje može biti određeno kroz uzajamni sporazum.

Iznova, značajno je to što je Simonov izvještaj dao izvanredan značaj pitanju indijske pogranične zemlje, ali je napravio tek usputna ukazivanja na njezinu pomorsku poziciju. Indija je nesumljivo morala da se susreće s invazijama sa njezine granice, međutim očito je da su je njezini sadašnji upravitelji zauzeli zahvaljujući neodbranjivosti njezine morske obale. Neovisna i slobodna Indija će ovih dana morati više voditi brigu o svojoj morskoj obali nego o kopnenoj granici.

Nemam sumnji da će se, ukoliko se uspostavi federalna vlada, muslimanske federalne države dobrovoljno složiti, u svrhu indijske odbrane, da stvore neutralne indijske vojne i pomorske snage. Takovrsna neutralna vojna sila za odbranu Indije bila je zbiljnost u danima mogulske uprave. Zbilja, u vrijeme Akbara indijska je granica bila, čitavom svojom linijom, branjena armijama kojima su komandovali hinduski generali. Savršeno sam siguran da će shema neutralne indijske armije, koja je utemeljena na saveznoj Indiji, intenzivirati muslimanska patriotska osjećanja, te naposljetku odagnati sumnju indijskih muslimana koji se pridružuju muslimanima preko granice u slučaju bilo kakve invazije.

Alternativa

Otuda sam ukratko pokušao ukazati na put na koji indijski muslimani trebaju, prema mojem mišljenju, gledati na dva najznačajnija ustavna problema Indije. Preraspodjela Britanske Indije, proračunata da osigura trajno rješenje etničkog problema, glavni je zahtjev indijskih muslimana. Međutim, ako se muslimanski zahtjev za teritorijalnim rješenjem etničkog problema ignorira, tada podržavam, što je moguće naglašenije, muslimanske

zahtjeve koje je opetovano poticala Sveindijska muslimanska liga i Sveindijska muslimanska konferencija. Indijski se muslimani ne mogu složiti s bilo kakvim ustavnim promjenama koji pogađaju njihova većinska prava, da budu osigurani zasebni birački spiskovi, u Punjabu i Bengal, niti da im se ne uspije dati jamstva za 33 procenta predstavnika u bilo kojemu zakonodavnom tijelu. Postojale su dvije stupice u koje su muslimanski politički lideri upali. Prva je bila odbačeni Lucknow pakt,⁴⁶ koji je imao porijeklo u pogrešnom stajalištu o indijskom nacionalizmu, i koji je lišio indijske muslimane šanse za stjecanje bilo kakve političke moći u Indiji. Druga je uskogrudo žrtvovanje islamske solidarnosti u interesu onog što bi se moglo nazvati Punjab ruralizmom,⁴⁷ koji je rezultirao u prijedlogu koji praktički reducira muslimane iz Punjaba u poziciju manjine. Dužnost je Lige da osudi ovaj pakt i prijedlog.

Simonov izvještaj zbilja čini veliku nepravdu muslimanima u nepreporučivanju statutarne većine za Punjab i Bengal. On bi muslimane pribio uz Lucknow pakt ili se složio sa shemom zajedničkih izbornih spiskova. Depeša indijske vlade o Simonovim izvještajima usvaja se, pošto od objavljivanja ovog dokumenta muslimanska zajednica nije izrazila svoju spremnost da prihvati bilo kakve alternative koje je predložio Izvještaj. Depeša priznaje da bi, možda, moglo biti zakonska nepravda lišiti muslimane u Punjabu i Bengal predstavljanja u vijećima u omjeru prema broju stanovnika samo zbog određene količine koja je dopuštena muslimanskim manjinama drugdje. Međutim, depeša indijske vlade ne uspijeva ispraviti nepravdu Simonog izvještaja. U onoj mjeri u kojoj se tiče Punjaba, a ovo je najšustinskije mjesto, ona pruža podršku tzv. "pažljivo izbalansiranoj shemi" koju su izradili

⁴⁶ Pakt je potpisan između Kongresa i Muslimanske lige 1916. kroz napore Jinnaha (otuda osvajajući epitet "ambasadora hindusko-muslimanskog jedinstva"). On je osigurao zasebne biračke spiskove za muslimane, ali je zamijenio njihovu dominaciju u većinskim provincijama zbog malog povećanja u broju delegata u manjinskim provincijama.

⁴⁷ Interesi ruralnih muslimana u Punjabu zadobili su specifičan fokus kada je Zafar Ali Khanova poznata novina dobila ime *Zamindar* (Zemljoposjednik), kao amblem novinskog početnog fokusa na ovo pitanje. Ikbalov prijatelj sa studija sir Fazli Husain ovaj je slučaj preokrenuo gotovo u političku filozofiju sa svojom Unitarističkom strankom, koja je došla pod ozbiljne kritike od Ikbala neko vrijeme nakon predsjedničkog govora.

zvanični predstavnici vlade Punjaba, koja daje muslimanima Punjaba većinu od dvoje nad Hindusima i sikhima zajedno, te odnos od 49% Domova kao cjeline. Očito je da muslimani Punjaba ne mogu biti zadovoljni s manje od jasne većine u čitavom Domu. Međutim, Lord Irwin⁴⁸ i njegova vlada zbilja priznaju da opravdanje za etničke izborne spiskove za većinske zajednice neće prestati ukoliko se dvije trećine muslimanskih članova u provincijskom vijeću jednoglasno složi da prepusti pravo odvojitog predstavljanja. Međutim, ne mogu razumjeti zašto indijska vlada, priznavši legitimnost muslimanske pritužbe, nije smogla hrabrosti da preporuči zakonsku većinu za muslimane u Punjabu i Bengalu.

Niti se indijski muslimani mogu složiti s bilo kakvim promjenama koje ne uspijevaju stvoriti barem Sind kao zasebnu provinciju i baviti se sjeverozapadnom pograničnom provincijom kao provincijom manje važnog političkog statusa.⁴⁹ Ne vidim razlog zašto Sind ne bi trebao biti ujedinjen s Baluchistanom i pretvoren u zasebnu provinciju. On nema ništa zajedničko s bombajskim predsjedanjem. Umnogome i civilizaciju Kraljevska komisija smatra srodnijom Mezopotamiji i Arabiji nego Indiji. Muslimanski geograf Mas'udi⁵⁰ uočio je ovo srodstvo puno ranije, kada je kazao: "Sind je zemlja koja je bliža islamskim područjima." Prenosi se da je prvi omajjidski upravitelj⁵¹ kazao: "Egipat posjeduje poledinu okrenutu prema Africi, a lice prema Arabiji." Uz nužne izmjene ista opaska opisuje pravu situaciju Sinda. On ima poledinu okrenutu prema Indiji, a lice prema centralnoj Aziji. Razmatrajući nadalje njegove agrikulturne probleme koji ne mogu izazvati simpatiju od vlade Bombaja, te njegove beskonačne trgovačke mogućnosti, upućene na neizbježni razvoj Karachija u drugi po veličini indijski grad,⁵² nije ga mudro držati povezanim s predsjedanjem koje, iako je danas prijateljsko, vjerojatno će postati rivalsko u ne tako dalekoj budućnosti. Kazano nam je da

⁴⁸ Lord Irwin (1881.-1959.) bio je kraljevski namjesnik Indije u periodu 1925.-1931.

⁴⁹ Odvajanje Sinda od bombajskog predsjednikovanja i uvođenje političkih reformi u NWFP bili su popularni muslimanski zahtjevi, koji su čak bili prihvaćeni u Nehruovom izvještaju.

⁵⁰ Ebu Hasan Mas'udi (u. 956.), muslimanski historičar i geograf.

⁵¹ Muavija, vladao od 661. do 680.

⁵² Prvi veliki grad bio je Bombaj.

financijske poteškoće leže na putu odvajanja. Ja ne znam ništa o bilo kakvom autoritativnom proglasu o tom pitanju. Međutim, pretpostavljajući da postoje bilo kakve takovrsne poteškoće, ne vidim razloga zašto indijska vlada ne bi trebala dati privremenu financijsku pomoć kako bi održala obećanje u njegovoj borbi za nezavisno napredovanje.

Što se tiče Sjeverozapadne pogranične provincije, bolno mi je primijetiti da su kraljevski povjerenici praktički zanijekali da narod ove provincije posjeduje ikakva prava na reformu. Oni su pali daleko ispod Brayevog komiteta,⁵³ a ono što su preporučili Vijeću tek je paravan da se sakrije autokracija glavnog povjerenika. Prirodno pravo Afghana da zapali cigaretu ograničava se samo zbog toga što živi u prašnjavoj kući.⁵⁴ Duhoviti argument kraljevskih povjerenika je dostatno vedar, ali daleko od toga da je uvjerljiv. Politička reforma je svjetlo, a ne vatra; a kako bi svijetlila, svako ljudsko biće ima pravo izabrati da živi u prašnjavoj kući ili rudniku. Hrabar, pronicljiv i određen da pati zbog svojih legitimnih stremljenja, Afghan je uvjeren da ima pravo biti ogorčen na bilo kakav pokušaj da ga se liši mogućnosti potpunog samorazvitka. Zadovoljiti takav narod je u najboljem interesu Engleske i Indije. Ono što se nedavno desilo⁵⁵ u toj nesretnoj provinciji jeste rezultat polumaćehinskog tretmana koji je pokazan prema tom narodu od uvođenja principa samoupravljanja u ostatku Indije. Jedino se nadam da britanska državnička mudrost neće pomračiti svoje stajalište o ovoj situaciji kroz obmanjivanje sebe u uvjerenju da je sadašnji nemir u ovoj provinciji izbio zahvaljujući neakvim vanjskim uzrocima.

⁵³ Sir Denis Bray, sekretar Minstarstva spoljnjih poslova, predsjedavao je komitetom koji je uspostavila britanska vlada 1924. kako bi se razmotrile ustavne reforme za sjeverozapadnu pograničnu provinciju (NWFP). Preporuke ovog komiteta, koje su objavljene u martu 1924., podržavale su uspostavu zakonodavne skupštine u ovoj provinciji.

⁵⁴ Očito je ova analogija korištena u Izvještaju Simonove komisije kako bi se objasnilo da NWFP-u ne mogu biti data jamstva za suštinske političke reforme zahvaljujući sigurnosnom pitanju (uočena ruska prijetnja i historija povremenih ratova između Britanaca i Afghana).

⁵⁵ Bahat tretman su britanski čuvari zakona protegnuli i protiv agitatora u NWFP. Sasvim slučajno, jedan od armijskog osoblja za koga se tvrdilo da je odgovoran za akciju protiv Patana bio je Iskander Mirza, kasnije guverner-general Pakistana (1955.-56.) i prvi predsjednik (1956.-58.).

Preporuka za uvođenjem određene mjere reforme u N.W.F.P., koja je učinjena u depeši indijske vlade jednako tako je nezadovoljavajuća. Nesumnjivo depeša ide dalje od Simonovog izvještaja u preporučivanju neke vrste predstavničkog vijeća i polupredstavničkog kabineta, međutim ona ne uspijeva razmotriti ovu važnu muslimansku provinciju na jednakom stupnju s drugim indijskim provincijama. Zbilja, po svom instinktu, Afhgani su prilagođeniji za demokratske institucije od bilo kojeg drugog naroda u Indiji.⁵⁶

Konferencija

Osjećam se pozvanim da sada napravim nekoliko opservacija kad je riječ o Konferenciji.⁵⁷ Osobno, ne osjećam se optimističnim što se tiče rezultata ove konferencije. Nadali smo se da će daleko od aktualne scene etničkog sukoba, i u izmijenjenoj atmosferi, prevladati bolja vijećanja; te da će izvorna nagodba o razlikama između dvije glavne indijske zajednice donijeti Indiji u dogledno vrijeme slobodu.⁵⁸ Međutim, sadašnji događaji kazuju drugu pripovijest. Uistinu je diskusija o etničkom pitanju u Londonu pokazala, jasnije nego ikada, suštinsku nejednakost između dvije velike indijske kulturološke jedinice. K tomu još, engleski premijer očito odbacuje da shvati da je indijski problem internacionalan, a ne nacionalan. Kažu da je kazao da “njegova vlada smatra teškim da podnese Parlamentu prijedloge za održavanje zasebnih izbornih spiskova, budući da je zajednički spisak bio više u skladu s britanskim demokratskim osjećanjima”. On očito nije shvatio da model britanske demokracije ne može biti od bilo kakve koristi u zemlji brojnih nacija; a taj je sustav odvojenih biračkih spiskova tek slabašan nadomjestak za teritorijalno rješenje

⁵⁶ Očito je da je ovo ukazivanje na plemenske običaje koji otkrivaju nekoliko zapreka između poglavara i njegovog naroda (vidjeti “Nostalgiju” s Ikbalovog putovanja u Afganistan u Poglavlju 5).

⁵⁷ Prva je konferencija već bila započela 12. novembra. Kongres nije participirao zahvaljujući njegovoj općoj nesuradnji s Britancima. Ikkal je učestvovao na drugoj (1931.) i trećoj konferenciji (1932.).

⁵⁸ “...donijet će Indiji slobodu u dogledno vrijeme.” Ova je fraza skrajnja reminiscencija na stih iz Jinnahovog govora na plenarnom zasjedanju konferencije od 12. novembra. On je naelektrizirao najveći broj slušatelja implicirajući na samoj konferenciji da će “vlast premijera i njegovih predstavnika svjedočiti rađanju novog dominiona Indije...” Ikkal je morao pročitati taj iskaz u novinama.

problema. Niti će Potkomitet manjina⁵⁹ vjerojatno dosegnuti zadovoljavajuću odluku. Čitavo će pitanje morati ići pred Britanski parlament, i možemo se jedino nadati da će pronicljivi predstavnici britanskog naroda, za razliku od većine naših indijskih političara, biti u stanju prodrjeti kroz površinu stvari i jasno shvatiti istinske temelje mira i sigurnosti u zemlji kao što je Indija. Temeljiti ustav na konceptu homogene Indije, ili primijeniti na Indiju principe koje diktiraju britanska demokratska osjećanja, jeste nehotice pripremiti je za građanski rat.⁶⁰ Koliko mogu da vidim, neće biti mira u zemlji sve dok raznolikim narodima koji konstituiraju Indiju ne budu date mogućnosti slobodnog samorazvoja na modernim smjernicama bez naglog raskida s njihovom prošlošću.

Drago mi je što mogu kazati da naši muslimanski delegati potpuno shvataju značaj ispravnog rješenja onog što nazivam indijskim internacionalnim problemom. Oni su posvema u pravu u pritiskanju da se iznađe rješenje etničkog pitanja, prije nego što se konačno pitanje odgovornosti u centralnoj vladi sredi. Nijedan muslimanski političar ne bi trebao biti osjetljiv na bockanje koje je utjelovljeno u toj propagandnoj riječi – komunalizmu – koja je ekspresno smišljena da eksploatira ono što premijer naziva britanskim demokratskim osjećajem, te da zavede Englesku u pretpostavljanju stanja stvari koje zbilja ne postoje u Indiji. Veliki su interesi na kocki. Ima nas sedamdeset miliona, i daleko smo homogeniji od ijednog naroda u Indiji. Zbilja, indijski muslimani samo su indijski narod koji dolično može biti opisan kao narod u modernom smislu ove riječi. Hindusi, iako ispred nas u gotovo svakom pogledu, još nisu dosegнули ovu vrstu homogenosti koja je nužna za neki narod, a koju nam je islam dao kao nedugovan

⁵⁹ Jedan od potkomiteta na konferenciji.

⁶⁰ U otvorenom pismu sir Francisu Younghusbandu nekoliko mjeseci kasnije (objavljenom u *The Civil and Military Gazette*, 30. jula 1931.), Ikbal je napisao: "Svaki pokušaj Velike Britanije na narednoj konferenciji (tj. drugoj) da iskoristi nepravličnu prednost etničke podjele pokazat će se skrajnje kobnim po obje zemlje. Ukoliko transferirate politički autoritet na Hinduse i učinite ih moćnim zbog bilo koje materijalne koristi za Veliku Britaniju, odvest ćete indijske muslimane da koriste isto oružje protiv Swaraja ili anglo-swarajske vlade, kao što je to Gandhi učinio protiv britanske vlade."

Naredni indijski ustav, koji je uveden 1935., nije spriječio ovaj konflikt, sukladno Ikbalu, 21. juna 1937., on je napisao Jinnahu: "Kažem ti da zapravo da živimo u zemlji građanskog rata, međutim za politiku i vojsku on nikada neće postati univerzalan."

dar. Nesumnjivo je da su oni revni da postanu narod, međutim proces postajanja narodom jeste neka vrsta mukotrpnog posla, a u slučaju hinduske Indije uključuje cjelovitu obnovu njezine društvene strukture, niti bi muslimanski lideri i političari trebali sebi dozvoliti da budu zaneseni suptilnim, ali pogrešnim argumentom da se Turska, Perzija i druge muslimanske zemlje razvijaju na nacionalnim, tj. teritorijalnim linijama. Indijski su muslimani različito situirani. Islamske zemlje izvan Indije praktički su potpuno muslimanske po svojem stanovništvu. Manjine tamo pripadaju, po jeziku Kur'ana, "narodu Knjige".⁶¹ Ne postoje društvene barijere između muslimana i "naroda Knjige". Jevreji, kršćani, zoroastrijanci ne zagađuju muslimansku hranu njeznim dodirivanjem, a islamski zakon dopušta stupanje u brak s "narodom Knjige". Zbilja, prvi praktični korak koji je islam poduzeo prema zazbiljavanju konačne kombinacije ljudskog roda bio je da pozove narode koji posjeduju isti etički ideal da idu naprijed i da se udruže. Kur'an izjavljuje: "O ljudi Knjige! Hajde da se okupimo oko 'riječi' (Božijeg jedinstva), koja je zajednička svima nama."⁶² Ratovi islama i kršćanstva i, kasnije, europska agresija u svojim različitim oblicima, nisu mogli dopustiti beskrajno značenje ovog ajeta da se izgradi u islamskom svijetu. Danas ovo postupno shvatamo u islamskim zemljama u obliku onog što se naziva muslimanski nacionalizam.

Skoro da mi nije potrebno pridodati da je duhovni test uspjeha naših delegata protegnut na ono što mogu dobiti od nemuslimanskih delegata Konferencije kako bi se usaglasili s

⁶¹ Izraz "ljudi knjige" ukazuje na sljedbenike drugih Božijih religija. Najraširenije stajalište među muslimanskim pravnicima jeste da su religije koje imaju Božansko porijeklo judaizam i kršćanstvo. Zoroastrijanizmu je također dat ovaj status, nakon zauzimanja Perzije.

Budisti i Hindusi u Indiji posmatrani su kao "narod Knjige" u svrhu ubiranja poreza od muslimanskih vladara (*džizja* se može nametnuti jedino narodima Knjige, budući da potpuni nevjernik ne može biti stanovnik muslimanske države sukladno striktnoj interpretaciji zakona). U drugim sferama života glavna muslimanska tendencija bila je da se hinduizam smatra paganskom religijom, iako su brojni sufijski krugovi pozivali na dublje razumijevanje komparativnih religija. Takovrsna interreligijska stajališta konstantno pronalaze mjesto u Ikbalovoj poeziji i ozbiljnoj prozi, te se otuda čini vjerojatnijim da je njegovo ukazivanje na Hinduse kao nevjernike (tj. one koji ne spadaju u "narod Knjige") ovdje ukazivanje na postojeće stanje stvari, radije negoli na njegovu vlastitu filozofsku poziciju o ovom pitanju.

⁶² Kur'an, 3, 64.

našim zahtjevima kako su uključeni u rezoluciji iz Delhija.⁶³ Ukoliko se ne usaglasimo oko ovih zahtjeva, onda će pitanje velikog i dalekosežnog značaja iskrsnuti za zajednicu. Onda će doći trenutak za neovisno i usklađeno političko djelovanje indijskih muslimana.⁶⁴ Ukoliko ste uopće ozbiljni u svezi s vašim idealima i stremljenjima, morate biti spremni za takovrsno djelovanje. Naši vodeći ljudi rade dobar posao političkog promišljanja, a njihova nas je misao učinila, više ili manje, osjetljivim za snage koje sada oblikuju sudbine indijskih naroda i izvan Indije. Međutim, ja postavljam pitanje o tome da li nas je ovo mišljenje pripremio za vrstu djelovanja koju zahtijeva situacija koja će iskrsnuti u skorjoj budućnosti? Dopustite mi da vam iskreno kažem da, u sadašnjem trenutku, indijski muslimani pate od dva zla. Prvo je želja za kultom ličnosti. Sir Malcolm Hailey⁶⁵ i Lord Irwin bili su savršeno u pravu u svojoj dijagnozi kada su kazali na Aligarh sveučilištu da zajednica nije uspjela proizvesti lidere. Pod liderima ja podrazumijevam ljude koji, na temelju Božijeg dara ili iskustva, posjeduju oštru percepciju duha i sudbine islama, skupa s jednako tako oštrom percepcijom za tren moderne historije. Takovrsni su ljudi uistinu vodeće snage naroda, ali oni su Božiji dar i ne mogu se naručiti.⁶⁶ Drugo zlo od kojeg indijski muslimani pate jeste to da zajednica brzo gubi ono što se zove instinkt mnoštva.⁶⁷ Ovo omogućuje pojedincu i grupama da započnu neovisne karijere

⁶³ Rezoluciju je izglasala Sveindijska muslimanska konferencija u Delhiju.

⁶⁴ U martu 1932. on je obznanio u svojem predsjedničkom govoru na Sveindijskoj muslimanskoj konferenciji da je takvo vrijeme došlo: "Izvrši svoju dužnost ili prestani postojati."

⁶⁵ Sir Malcolm Hailey (1872.-1962.) bio je guverner UP, 1928.-34.

⁶⁶ U svome predavanju iz 1908., "Islam As a Moral and Political Ideal" ("Islam kao moralni i politički ideal"), kazao je sljedeće: "Etičko usavršavanje ljudskog roda jeste zbilja djelo velikih osoba, koje se povremeno pojave tijekom određenog roka ljudske historije. Nažalost, naše sadašnje društveno okruženje nije sklono poroditi i iznjedriti takovrsne osobe etičkog magnetizma. Pokušaj da se otkrije razlog nestašice ovih osoba među nama iziskuje suptilnu analizu svih vidljivih i nevidljivih snaga koje sada određuju kurs našeg društvenog razvitka..."

Neke od ovih "snaga" bile su u najmanjem sugerirane u predavanju pod nazivom "Muslim Community" ("Muslimanska zajednica") (1910.). Kada je tamo kontinuitet toka individualne svijesti uznemiren, to ima za rezultat psihičku bolest koja može, tijekom vremena, voditi u konačnu disoluciju vitalnih snaga. Isti je slučaj sa životom društvenog uma, čiji kontinuitet ovisi o urednoj transmisiji njegovog kontinuiranog iskustva s generacije na generaciju".

⁶⁷ Izraz se ovdje koristi u pozitivnom smislu.

bez doprinošenja općem mišljenju i djelovanju zajednice. Danas radimo u području politike ono što radimo stoljećima u području religije. Međutim, sektorske zadjevice u religiji ne štete puno našoj solidarnosti. One barem pokazuju zanimanje za ono što čini sami princip naše strukture kao naroda. Štoviše, ovaj princip je tako široko shvaćen da je gotovo nemoguće za grupu da postane buntovna do opsega potpunog odvajanja sebe od glavnine islamskog tijela. Međutim, raznolikost u političkom djelovanju, u trenutku kada je zainteresirano djelovanje potrebno u najboljem interesu samog života našeg naroda, može se pokazati fatalnim. Onda kako ćemo izliječiti ova dva zla? Lijek od prvog zla nije u našim rukama. Što se tiče drugog zla, mislim da je moguće otkriti lijek. Imam definitivno stajalište o ovom predmetu; međutim smatram da je prikladno da odgodim njegovo izražavanje dok se ne pojavi shvatljiva situacija. U slučaju da se zbilja pojave vodeći muslimani svih nijansi mišljenja, morat će da se susretnu skupa, ne da bi donijeli rezolucije, već da konačno odrede muslimansko stajalište i da pokažu stazu ka zbiljskom postignuću. U ovom sam govoru spomenuo ovu alternativu samo zbog toga što želim da je imate na umu, i iznijet ću neka ozbiljna promišljanja za nju u međuvremenu.

Zaključak

Gospodo, završio sam. U zaključku ne mogu a da vam ne utuvim u glavu da sadašnja kriza u historiji Indije zahtijeva kompletnu organizaciju i jedinstvo volje i svrhe u muslimanskoj zajednici, oboje u vašem vlastitom interesu kao zajednice, i u interesu Indije kao cjeline. Političko vezivanje Indije bilo je i jeste izvor beskrajne bijede za čitavu Aziju. Ona je ugušila duh Istoka, i potpuno se otuđila od te radosti samoizražavanja koje ju je jednom učinilo kreatorom velike i slavne kulture. Imamo dužnost prema Indiji, gdje je određeno da živimo i umremo. Imamo dužnost prema Aziji, napose muslimanskoj Aziji. I budući da 70 miliona muslimana u jednoj zemlji tvori daleko vredniju ostavštinu od svih zemalja muslimanske Azije uzetih zajedno, moramo gledati na indijski problem ne samo s muslimanskog stajališta već jednako tako i sa stajališta indijskih muslimana. Naša dužnost prema Aziji i Indiji ne može biti lojalno izvršena bez organizirane volje koja je usredsređena na određenu svrhu. U vašem je vlastitom interesu,

kao političkog entiteta među drugim političkim entitetima Indije, da je takovrsna oprema apsolutno nužna. Naše stanje neorganiziranosti već je pobrkalo politička pitanja koja su vitalna za život zajednice. Nisam očajan zbog međuetničkog razumijevanja, ali ne mogu sakriti od vas osjećanje da u skoroj budućnosti naša zajednica može biti pozvana da usvoji neovisnu liniju djelovanja kako bi se uhvatila u koštac sa sadašnjom krizom, a neovisna linija političkog djelovanja, u takovrsnoj krizi, moguća je jedino odlučnom narodu, koji posjeduje volju koja je usredotočena na pojedinačnu namjeru. Da li moguće da postignete organsku cjelinu ujedinjene volje? Da, moguće je. Uzdignite se iznad lokalnih interesa i privatnih ambicija, i naučite da odredite vrijednost vašeg individualnog i kolektivnog djelovanja, ma kako usmjereni bili na materijalne konačne ciljeve, u svjetlu idealnog koje se pretpostavlja da predstavljate. Pređite od materijalnog ka duhovnom. Materija je raznolikost; duh je svjetlost, život i jedinstvo. Jedna lekcija koju sam naučio iz muslimanske historije: *u kritičnim trenucima u svojoj historiji islam je bio taj koji je spasio muslimane, a ne obratno.*⁶⁸ Ukoliko usredsredite svoju viziju danas na islam i tražite inspiraciju iz još uvijek vitalnih ideja koje su uključene u njega, samo ćete nanovo sabrati svoje rastrkane snage, zadobijajući iznova svoj izgubljeni identitet, čuvajući se na taj način od posvešnje destrukcije. Jedan od najdubljih ajeta u časnom Kur'anu uči nas da je rađanje i ponovno rađanje čitavog ljudskog roda poput rađanja i ponovnog rađanja jednog pojedinca. Zašto vi ne možete, kao narod, koji ispravno svojata to pravo biti prvi praktični eksponenti ove izvanredne koncepcije ljudskog roda, živjeti, kretati se i posjedovati svoje biće kao jedan pojedinac? Ne mistificiram nikoga kada kažem da stvari u Indiji nisu onakve kakvim se pojavljuju. Međutim, značenje ovoga shvatit ćete jedino kada zadobijete zbiljski kolektivni ego da ih posmatrate. Prema kur'anskim riječima: *O vjernici, brinite se o sebi: ako ste na Pravom putu, neće vam nauditi onaj koji je zalutao!* (5, 105)

Prijevod s engleskog:
Nevad KAHTERAN

⁶⁸ Između ostalih incidenata koje je mogao imati na pameti mogla bi biti konverzija unuka Džingis-hana u 13. stoljeću. Tatarski konvertit je spriječio svog rođaka Hulagu-hana u uništenju muslimanskih carstava Egipta i Arabije.

خطاب محمد إقبال بصفته رئيساً

وكانت هذه لحظة خطيرة بما أن الإصلاحات الدستورية الجديدة كانت لاتزال في مرحلة النشوء ومن المحتمل أنه كان عليها أن تنجز تقسيم الحكم في البلاد لمدة طويلة. لم تكن هناك قيادة مسلمة وكانت الأغلبية الهندية بصرامة ترفض الذاتية الثقافية للجماعة المسلمة. في ٢٩ من شهر ديسمبر سنة ١٩٣٠ كان إقبال يترأس الدورة السنوية لرابطة مسلمي الهند في مدينة الله آباد وحينئذ يقترح دمج الأقاليم ذات الأغلبية المسلمة التي تقع في شمال غربي الهند لأجل موازنة القوات في هذا الإقليم وكذلك كان يقترح نهضة الفكر الإسلامي.

PRESIDENTIAL ADDRESS OF MUHAMMAD IQBAL

This was a critical moment since the new constitutional reforms were emerging in India and were likely to finalize the distribution of power in the country for a long time to come. Muslim leadership was non-existent and the Hindu majority was adamantly refusing to recognize the cultural identity of the Muslim community.

On the 29th of December 1930 Dr. Iqbal presided the annual session of the All India Muslim League at Allahabad, suggesting the integration of the north-western Muslim majority provinces of India for the purpose of achieving a balance of power in the region, as well as undertaking a renaissance of Islamic thought.

sretna nova godina: ikbalova posljednja poruka*

**Novogodišnja radijska emisija iz
Lahorea emitirana na Sveindijskom
radiju 1. januara 1938. godine**

Moderno se razdoblje ponosi svojim napretkom u znanju i jedinstvenim znanstvenim razvitkom. Nema sumnje, ponos je opravdan. Danas su prostor i vrijeme poništeni, i čovjek postiže zadivljujući uspjeh u raskrivanju prirodnih tajni i iskorištavanju njezinih sila u svoju vlastitu korist. Međutim, usprkos svim ovim razvicima, tiranija i imperijalizam paradiraju u inozemstvu, prurušeni u demokraciju, nacionalizam, komunizam, fašizam, i nebo zna što još mimo toga. Pod ovim krinkama, u svakom kutku zemaljskom, duh slobode i dostojanstvo čovjeka gaze se pod nogama na način koji se ne može usporediti ni s najmračnijim razdobljem ljudske historije. Takozvani državnici kojima povjereni su vlada i predvođenje ljudi pokazali su se demonima krvoprolića, tiranije i tlačenja. Upravitelji čija je dužnost da štite i njeguju te ideale koji oblikuju viši ljudski rod, da sprečavaju tlačenje ljudi te da uzdignu moral i intelektualni stupanj ljudskog roda su, u svojoj gladi za dominacijom i imperijalnim posjedovanjima, prolili krv miliona i sveli su milione na ropstvo jednostavno kako bi ugodili gramzivosti i pohlepi svojih pojedinačnih grupacija. Nakon podjarmljivanja i uspostave svoje dominacije nad slabijim narodima, oni su im oteli njihove religije, njihov moral, njihove kulturne tradicije i njihove književnosti. Potom su posijali sjeme razdora i podjela među njima, i oni bi trebali prolijevati jedni drugima krv i ići na

* Ekscerpt iz djela Khurrama Alija Shafiquea, *IQBAL: AN ILLUSTRATED BIOGRAPHY*, Iqbal Academy Pakistan, juni 2006., str. 194, u prijevodu Nevada Kahterana.

spavanje pod opijumom ropstva, tako da pijavica imperijalizma može neprekidno sisati njihovu krv.

Kad se osvrnem na godinu koja je minula i kad pogledam svijet usred novogodišnjih radovanja, svejedno je da li su to Abesinija, Palestina, Španija ili Kina, ista bijeda prevladava u svakom kutku čovjekovog zemaljskog domišta, i stotine hiljada ljudi nemilosrdno je masakrirano. Mašine destrukcije koje je stvorila znanost zatiru međaše čovjekovih kulturoloških postignuća. Vlade koje same nisu uključene u ovu dramu vatre i krvi sišu krv slabijih naroda ekonomski. Kao da se primiče Sudnji dan, u kojem kao da se svako stara za sigurnost vlastite kože, i u kojem se ne čuje glas suosjećanja ili iskrenog prijateljevanja.

Svjetski su mislitelji preneraženi. Da li se to primiče kraj sveg ovog progressa i civilizacijskog razvitka, pitaju se oni, to da će ljudi ubijati jedni druge u uzajamnoj mržnji i učiniti ljudsko prebivalište nemogućim na ovoj zemlji? Prisjetimo se, čovjek može opstati na ovoj zemlji jedino poštujući ljudski rod, a ovaj će svijet ostati biti poprište plijena okrutnih zvijeri samo ukoliko su obrazovne snage čitavog svijeta usmjerene da ucijepu u čovjeka respekt za ljudski rod. Zar ne vidite da narod Španije, iako on posjeduje istu zajedničku sponu jedne rase, jedne nacionalnosti, jednog jezika i jedne religije, međusobno se ubija i uništava svoju kulturu i civilizaciju svojim vlastitim rukama zahvaljujući razlikovnosti u svojem ekonomskom uvjerenju? Ovaj pojedinačni događaj bjelodano pokazuje da nacionalno jedinstvo jednako tako nije trajna snaga. Samo je jedno jedinstvo pouzdano, a to je jedinstvo ljudsko bratstvo, koje je iznad rase, nacionalnosti, boje kože ili jezika. Sve dok se ova tzv. demokracija, ovaj prokleti nacionalizam i ovaj degradirajući imperijalizam ne uzdrmaju, sve dok ljudi ne demonstriraju svojim djelima da vjeruju da je čitav svijet Božija obitelj, sve dok se razlikovnosti po rasi, boji i geografskim nacionalnostima posve ne izbrišu, oni nikada neće biti u stanju voditi sretan i zadovoljan život, niti će materijalizirati prelijepe ideale slobode, jednakosti i bratstva.

Započnimo Novu godinu uz molitvu Uzvišenom Bogu da podari ljudskost onima koji su na vlasti i vladi, te da ih nauči da im se ljudski rod omili i priraste srcu.

Ispod: Ikbalova posljednja poema prevedena na naš jezik s urdu jezika.

LJUDSKO BIĆE

Znati i vidjeti je tako lako u
svijetu. Ništa vjerovatno neće ostati skrito,
jer je ovaj svijet sačinjen od svjetlosti.

Veo prirode je transparentan ukoliko
želimo da vidimo odveć daleko slabo vidljivi
smiješak meleka.

Ovaj je svijet poziv za ljudsko
biće da gleda, jer je svakoj tajni
podaren instinkt da iskoči iz
svojeg ormarića.

Raspor ljudske krvi je ono što je
Uzvišeni koristio za micanje
oluja u Svoje okeane.

Što bi nebo moglo znati o tome, čije je
boravište ovaj planet Zemlja, na čijim
noćnim gozbama zvijezde zbilja stoje
na straži!

Ukoliko sam kraj svega, što onda leži
onkraj? Kamo leže granice mojih
beskrajnih putovanja?